

In de afgelopen twee jaar is op de Vakgroep Ecologische Landbouw aan de Landbouwuniversiteit Wageningen een draaiboek of protocol ontwikkeld voor het opstellen van een natuurplan op biologische landbouwbedrijven. Dit is gebeurd in nauw overleg met de Dienst Landbouw Voorlichting (DLV). Een Natuurplan is erop gericht om zowel bepaalde soorten planten en dieren te bevorderen als om de ecologische samenhang van het bedrijf te verbeteren.

Stappenplan

Het Protocol Natuurplan heeft vijf stappen. Ten eerste worden de wensen en verwachtingen van de boer verduidelijkt en vastgelegd. Daarna volgt de inventarisatie: de natuur op het bedrijf en haar directe omgeving wordt in kaart gebracht. Als resultaat komen er een bedrijfskaart, een omgevingskaart, een berekening van de afmetingen van de

Protocol Natuurplan voor biologische landbouwbedr

Hoe kan een biologische boer de -natuur op zijn bedrijf bevorderen? Deze vraag roept weer nieuwe vragen op, bijvoorbeeld: Om welke natuur gaat het? Wat is er ter plekke mogelijk? Welke mogelijkheden verdienen voorrang? Wat moet er gebeuren? Om antwoord te kunnen geven op deze vragen is het Protocol Natuurplan ontwikkeld. Het Protocol heeft bepaalde uitgangspunten en behandelt stap voor stap alle op het bedrijf relevante aspecten die tot een ontwerp voor een Natuurplan kunnen leiden. Een Natuurplan is een bedrijfsplattegrond en gaat vergezeld van een toelichting op de gewenste beheermaatregelen en bedrijfsinrichting.

Regulerende functie

Het Protocol Natuurplan bedoelt met natuur in de eerste plaats algemene natuurwaarden waaronder soorten als groene kikker, Kievit of gewone ereprijs. Daarnaast is het Protocol bedoeld om de ecologische regulerende functie die natuur heeft voor het landbouwbedrijf te versterken. Deze functie wordt bevorderd als geschikte natuurelementen op overbrugbare afstanden van elkaar liggen en als de natuurelementen bestaansbronnen bieden aan soorten die plaagorganismen helpen onderdrukken. Een Natuurplan dient het imago van het biologische produkt, de samenwerking met natuurbeschermingsorganisaties en de ecologische basis van de landbouwbedrijfsvoering.

Uitgangspunten

Naast een keuze ten aanzien van het begrip 'natuur' zijn er nog enkele belangrijke uitgangspunten. Het Protocol

DLV-voorlichter Flip van Koesveld inventariseert slootvegetatie op het bedrijf van Henk Hidding in Orvelte. In deze situatie is tussen het betreffende perceel en de sloot een ruimere groenstrook wenselijk. (Foto Frans Smeding)

moet uitvoerbaar zijn met algemene kennis zodat landbouwvoorlichters ermee kunnen werken. In de huidige praktijk betekenen enkele stappen vanuit goede algemene kennis al veel winst. Specialistische kennis is daarbij niet direct noodzakelijk. Het Protocol Natuurplan moet ook in vijf werkdagen uitvoerbaar zijn. In het Protocol staat het bedrijf steeds centraal. Het begint met te kijken naar wat er ter plekke gewenst en mogelijk is. In tweede instantie wordt er gekeken naar eisen, beperkingen en steun van buitenaf. Het Protocol Natuurplan start als het ware op het erf. Hierdoor kijkt men met een open blik naar wat daar al aanwezig is en komt men ter plekke op ideeën over de specifieke mogelijkheden ter plekke.

natuurelementen op het bedrijf en een overzicht met opmerkingen over de vegetatie, het dierenleven en het huidige beheer. Ook wordt bij de inventarisatie informatie verzameld over het natuur- en landschapsbeleid in het gebied. De derde stap, de beoordeling, leidt tot een uitspraak over de natuurwaarde en ecologische samenhang op het bedrijf. Belangrijk is hier dat er zicht komt op verbeteringen en nieuwe mogelijkheden. Na de beoordeling volgt het stellen van de bedrijfsdoelen voor natuur. De belangrijkste doelen en de benodigde inzet worden bepaald op grond van de beoordeling, de wensen van de boer en de mogelijkheden op het bedrijf en in het gebied. Bij de vijfde stap, het ontwerp, worden de bedrijfsdoelen vertaald naar inrichting en beheer. Met de doelen als leidraad worden stap voor stap verschillende aspecten nagegaan. Het gaat om voorwaarden voor de ontwikkeling van natuurwaarden zoals grondsoort, waterkwaliteit en beheer en om het toepassen van kennis over eco-

logische samenhangen. Het ontwerpen is deels een creatief proces. Voor het Natuurplan geeft het Protocol objectieve hoofdlijnen. In de uitwerking is ruimte voor een persoonlijke inbreng. Het ontwerp gaat vergezeld van een beschrijving van de wijze van aanleg en beheer. Het beheer hoeft niet altijd meer geld of tijd te kosten.

ijven

Betere keuzes

Wat zijn de voordelen van het Protocol Natuurplan boven eigen initiatief? Het Protocol garandeert dat alle belangrijke aspecten de revue passeren. Dat betekent slagvaardigheid bij het opstellen van het Natuurplan. Twijfel over of er iets vergeten wordt werkt immers remmend. Evenals het opnieuw overdenken van een idee als er een vergeten aspect boven tafel komt. Het maken van een inventarisatie kan op zich een punt zijn van grote onzekerheid. Heb ik genoeg 'verstand' van natuur? Het Protocol Natuurplan is echter niet alleen gericht op soorten, maar ook op algemene kenmerken zoals bijvoorbeeld de hoogte van de begroeiing en de toestand van het grondoppervlak. Ook wordt veel aandacht besteed aan het maken van

een kaart ter bepaling van de ligging en de oppervlakte van verschillende typen natuurelementen. Juist deze gegevens komen van pas bij het toepassen van kennis over ecologische samenhang. Kennis over algemene planten- en diersoorten is van belang om te weten of de natuurelementen wel op de juiste manier beheerd worden. Door de sturende werking van het Protocol, ontstaat een tastbare basis voor een ontwerp. Met behulp van het Protocol Natuurplan kunnen er beter keuzes gemaakt worden. De tijd voor beheer of de ruimte voor bijvoorbeeld extensief beheerde randen is immers beperkt. Welke biotopen op het bedrijf komen in de eerste plaats in aanmerking voor extra zorg? Op welke plek op het bedrijf is randenbeheer het meest lonend voor natuur?

Vuistregels

In het Protocol Natuurplan wordt ecologische kennis toegepast. Recente onderzoeksresultaten zijn vertaald naar eenvoudige vuistregels. Bij het beoordelen van de ecologische samenhang op het bedrijf wordt nagegaan hoe de natte, houtige en hoge kruidachtige begroeiingen verspreid liggen. Voor ieder type zijn er vuistregels over de mate van aansluiting of de gunstige afmetingen van de elementen. Bijvoorbeeld: voor hoge kruidachtige begroeiingen in sloten en bermen geldt dat ze liefst aansluiten, waarbij de aaneengelegde percelen maximaal 5 ha beslaan. Dat is belangrijk als dekking voor verschillende diersoorten, bijvoorbeeld een hermelijn of een egel. Indien er een

momenten in het jaar bloeiende planten zijn op het bedrijf. Deze soorten zijn zelf jagers of steunen de aanwezigheid van insektenetende zangvogels op het bedrijf. Bij het ontwerp wordt rekening gehouden met verschillende bloeitijdstippen door de keuze van biotopen en beheerswijze.

Ervaringen boeren

Het Protocol Natuurplan is in 1995 getest op drie biologische demonstratiebedrijven. Aan de hand van gesprekken met de betrokken boeren en de verdere ervaringen op deze bedrijven is het Protocol verbeterd of bijgesteld. Het Natuurplan is een advies waarnaar het bedrijf in vrijheid kan handelen. Asse Aukes en Elias van de Werf in Pietersbierum (vollegrondsgroenteteelt), Henk Hidding in Orvelte (vollegrondsgroenteteelt/akkerbouw) en Huib Bor in Noordeloos (melkveehouderij) verleenden medewerking. De natuurplannen van de drie bedrijven hebben verschillende accenten. Bij Bor in het veenweidegebied staan de -rijk- bloeiende slootkanten en de weidevogels centraal. Aukes en Van de Werf experimenteren momenteel met begroeide wendakkers; het Natuurplan vermeldt enkele hoeken met een struik als schuil- en zitplaatsen voor onder andere zangvogels. In het plan van Hidding is de vegetatie op sloottaluds en aangrenzende perceelsranden in het open gedeelte van het bedrijf een kernpunt. Henk Hidding reageerde verast op het idee van het maken van een steenhoop als natuurmaatregel. De lastige zwerfstenen op zijn land ervaarde hij ook altijd al als iets bijzonders.

Het Protocol Natuurplan kan in de toekomst verder ontwikkeld worden. Het is de bedoeling dat de huidige opzet voorlichters, praktijkmensen en onderzoekers inspireert.

Frans Smeding

Vakgroep Ecologische Landbouw
LU Wageningen

Frans Smeding, verbonden aan de Vakgroep Ecologische Landbouw LU Wageningen, heeft in de afgelopen twee jaar het Protocolatuurplan ontworpen.

Mestopslag op het bedrijf van Asse Aukes en Elias van der Werf in combinatie met jonge beplanting. De mestopslag trekt insecten aan, die vervolgens weer vogels aantrekken. De opslag krijgt zo een natuurfunctie. (Foto Frans Smeding)

onderbreking is kan een hoek met een struik of ruigte op 200 meter afstand compensatie geven. Ook is belangrijk dat er voor bijvoorbeeld hommels, vlinders en zweefvliegen op verschillende